

Matluba RAXMANKULOVA,

O'zbekistondagi Islom sivilizatsiyasi markazi katta ilmiy xodimi, PhD

E-mail: rahmankulova.matluba@mail.ru

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) Sh.Choriyev tahriri asosida

ИЗ ИСТОРИИ ИСЛАМСКОГО КНИЖНОГО ДЕЛА В ПЕРИОД ТИМУРИДОВ

Аннотация

В данной статье приводится исторический анализ периода правления Тимуридов с точки зрения развития исламского книжного дела, освещается вклад тимуридских правителей и их наследников, а также развитие профессиональной деятельности мастеров книжного дела. Обсуждаются образцы рукописей, созданные в период Тимуридов.

Ключевые слова: Амир Тему́р, Тимуриды, книжное дело, каллиграфия, переплетное дело, Шахрух Мирза, Байсункур ибн Шахрух, Хусейн Байкара.

FROM THE HISTORY OF ISLAMIC BOOKMAKING IN THE TIMURID PERIOD

Annotation

This article analyzes the issue of the Timurid reign as a period of development of Islamic bookmaking, describes the contribution of Timurid rulers and princes, as well as masters, to the development of bookmaking. Samples of manuscripts produced during the Timurid period are discussed.

Key words: Amir Temur, Timurids, bookmaking, calligraphy, bookbinding, Shahrukh Mirza, Baysunkur ibn Shahrukh, Husseyn Baykara.

TEMURIYLAR DAVRI ISLOM KITOBATI TARIXIDAN

Annotatsiya

Mazkur maqolada Temuriylar hukmronligi davri islom kitobatining rivojlangan davri bo'lganligiga oid mulohazalar bildirilgan, Temuriy hukmdor va shahzodalar hamda kitobat san'ati ustalarining kitobat rivojiga qo'shgan hissasi yoritib berilgan. Temuriylar davrida yaratilgan kitobat san'ati namunalari to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Amir Temur, temuriylar, kitobat, xattotlik, muqovasozlik, Shohrux mirzo, Boysunqur ibn Shohrux, Husayn Bayqaro

Kirish. Arab tilida bitilgan Sharq kitobatining rivojlanish davri Amir Temur (1336–1405) va temuriylar (1370–1507) davriga xosdir. XIV asr oxiri – XV asr davomida Markaziy Osiyoda qudratli markazlashgan davlatning yuzaga kelishi iqtisodiyot rivojiga, karvon yo'llarining tiklanishiga, savdo-sotiqning kengayishiga, hunarmandchilik va qishloq xo'jaligining o'sishiga, madaniy-ma'naviy yuksalishga, jumladan, qo'lyozma kitoblarni tayyorlash Movarounnahr va Xuroson madaniy-ma'naviy hayotida muhim ahamiyat kasb etishiga turtki bo'ldi. XIV–XV asrlarda yaratilgan qo'lyozmalar Markaziy Osiyoning yirik madaniy markazlarida oddiy qo'lyozmalarga nisbatan ko'proq badiiy qo'lyozmalar tayyorlash taraqqiy etib boshlagani, xuddi shu davrdan kitobat ishi kitobat san'ati darajasiga ko'tarilganligidan guvohlik beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Temuriylar davrida islom kitobati tarixini o'rganishda foydalanilgan tadqiqotlarni shartli ravishda ikki guruhga ajratgan holda o'rganish maqsadga muvofiqdir. Ilmiy adabiyotlarning birinchi guruhiga Sharq qo'lyozma fondlarining katalog va tavsiflari kiritildi. Ikkinchi guruhga kiritilgan tadqiqotlar uch qismga ajratilgan holda tahlil qilinadi. Markaziy Osiyo muqovasozligi tarixini o'rganishda foydalanilgan tadqiqotlar sovet davrida va mustaqillik yillari yaratilgan hamda xorij olimlari tomonidan yaratilgan tadqiqotlardan iborat. Sovet davrida yaratilgan A.A.Semenov, V.G.Dolinskaya, A.Yu.Kaziev, O.F.Akimushkin, T.I.Sultonov tadqiqotlarida masalaning turli jihatlari tadqiq etilgan. A.A.Semenov Alisher Navoiy davriga oid Hirot qo'lyozma kitobati tarixi to'g'risidagi maqolasini islomgacha bo'lgan fors san'ati, arab madaniyatining muqovasozlikka ta'siriga oid fikrlar bilan boshlaydi. V.G.Dolinskayaning kashmir muqovalar haqidagi maqolasida Markaziy Osiyo va Kashmir muqovasozlari orasidagi aloqalar to'g'risida mulohazalar mavjud. A.Yu.Kaziev tadqiqotlarida Ozarbayjon kitobat san'ati rivojida temuriylar davrining alohida ahamiyatga ega bo'lganligini ta'kidlash bilan birga, qo'lyozmalarining badiiy-texnik materiallarini o'rganishga ham e'tibor qaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada tarixiylik, xronologik yondashuv, qiyosiy-tahlil kabi tarixiy metodlardan foydalanildi. Maqolada temuriy hukmdor va shahzodalarning, kitobat san'ati ustalarining islom kitobati rivojiga qo'shgan hissasi, bu davrga oid qo'lyozma namunalari haqida mulohazalar bildirilgan.

Tahlil va natijalar. Amir Temurdan so'ng temuriylar hukmronligi davrida kitobatga e'tibor yanada kuchaydi. Lekin saltanatning Movarounnahr va Xurosonga bo'linishi mintaqadagi madaniy hayotga o'z ta'sirini o'tkazmay qolmadi. Ammo hukmdorlar va shahzodalarning ilm-fan, madaniyat va san'atning turli sohalariga homiyligi madaniy-ma'naviy hayotning rivojlanishiga zamin yaratdi. 1411-yilda Temuriy hukmdor Shohrux Mirzo (1377–1447) o'g'li Ulug'bekni (1394–1449) Movarounnahr va Turkiston hokimi etib tayinlaydi. Ulug'bek Amir Temur tomonidan Samarqandga olib kelingan ustalarining ko'pchiligini o'z vataniga qaytarishga qaror qiladi. Natijada mamlakatning turli viloyatlarida badiiy ustaxonalar faoliyat ko'rsatishi uchun imkoniyat yaratiladi.

San'atga homiylik Shohrux Mirzo saroyi bilan cheklanib qolmadi, balki u turli viloyatlarga tayinlagan hokimlar nafis san'at asarlarini yaratishda bir-birlari bilan raqobatlashdilar. Shohrux Mirzo hukmronligi davrida Sherozda Ibrohim Sulton (vaf. 1435), Samarqandda Mirzo Ulug'bek, Hirotida G'iyosiddin Boysung'ur ibn Shohrux (1397–1433), Sulton Husayn Boyqaro (1438–1506) temuriylar kitobat ishi shakllanishiga o'z hissasini qo'shdi. Temuriy shahzodalar tomonidan san'atning turli sohalariga qilingan homiylik san'at va mafkura o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning shakllanishiga sabab bo'ldi.

XV asrning boshlarida Tabrizda G'iyosiddin Sulton Ahmadxon Jaloyiriy homiyligida qo'lyozma kitoblarni tayyorlash markazi faoliyat yuritgan. Hirotida Shohrux Mirzoning taxtga o'tirishi, 1410-yilda Sulton Ahmadning vafot etishi kabi voqealar kitobat markazining sharqqa siljishiga sabab bo'ldi, bir qancha kitobat ustalari Shohrux tomonidan Hirotga taklif etiladi [17]. 1420 yilda Qoraquyunchilar (1375–1468) yo'lbo'shchisi Qora Yusuf (vaf. 1420) mag'lub etilib, Tabriz qaytadan egallanganda, Boysung'ur Mirzo bir guruh kitobat ustalarini o'zi bilan Hirotga olib kelgan [15]. Temuriy hukmdor

Shohrux Mirzo davrida mamlakat markazida kitobatning Hirotda uslubiy yaratilishi uchun ilk qadamlar qo'yilgan bo'lsa, Boysung'ur Mirzo rahbarligida Hirotda kitobat markazi sifatida rivojlanadi.

Tarixiy manbalarda Shohrux homiyligida amalga oshirilgan kitobat jarayoni haqida ma'lumotlar juda kam. Davlatshoh Samarqandiy (taxminan 1436-37-1495) Shohrux Mirzo kutubxonasining rassomi sifatida Mavlono Xalil nomini qayd etadi [28].

Qozi Ahmad Qumiy Shohrux Mirzo Iroqni egallagandan so'ng xattot Mavlono Ma'ruf Xattoti Bag'dodiyini o'z kutubxonasida ishlash uchun Hirotda olib kelgani haqida yozgan [5]. Bundan tashqari, Qozi Ahmad Qumiy Dor us-saltana hirotda Abdulloh Tabbox ajoyib xattot bo'lganligi, ko'plab binolar uchun yozuvlarni tayyorlagani, afshon (oltin purkash) va kitoblarni restavratsiya qilish bo'yicha ham usta ekanligini eslatib o'tadi [5].

Shohrux Mirzo kutubxonasida tayyorlangan har bir qo'lyozmaning, odatda, sahifa chetlariga, dastlabki shamsa atrofiga yoki unvon yoniga, jami to'rt-besh marta aylana muhr tushirilgan, o'lchami va yozilishi farq qilgan ikki xil muhr ishlatilgan. Birinchi muhr yozuvlari ingichkaroq, diametri 33 mm, ikkinchisining diametri 22 mm. Muhrlarda nasx xatida "Buyuk sulton Shohrux Bahodirning kitob xazinasidan" so'zlari yozilgan:

من كتب خزانه السلطان الاعظم شاه رخ بهادر

Shohrux Mirzo kutubxonasining kitoblari orasidan bizgacha saqlanib qolgan qo'lyozmalar uning asosan tarixiy, diniy va ilmiy adabiyotlarga qiziqanligidan guvohlik beradi [16, 18, 30].

Kitobat homiysi sifatida tanilgan shahzoda Boysung'ur Mirzo Sharq kitobat taraqqiyotida yangi davrni boshlab bergan saroy ilmiy muassasasi va kutubxonasiga asos soldi [19, 25, 12, 26, 10, 27, 22]. Boysung'urning o'zi muhr xattot va musavvir bo'lgan, turk, arab, fors tillarida she'rlar ham bitgan. 1420-yilda otasining qo'llab-quvvatlashi bilan Hirotda o'z kutubxonasini tashkil etdi, saltanatning turli hududlaridan kelgan kitobat ustalarini o'z homiyligi va rahbarligi ostida birlashtirdi. O'sha vaqt Hirotda shoh saroyida xattot Kamoliddin Ja'far Ali Boysung'uriy Tabriziy (vaf. 1433) va Xoja G'iyosiddin Naqqoshlar (XIV asrning ikkinchi yarmi) faoliyat yuritgan. Xoja G'iyosiddin Naqqosh 1419-1422-yillarda Xitoyga yuborilgan Shohrux Mirzo elchiligidan Boysung'ur Mirzoning vakilidan biri sifatida ishtirok etgan [1]. Temuriylar va Xitoy o'rtasida diplomatik aloqalar keng yo'lga qo'yilganligi, elchiliklar natijasida nafaqat siyosiy, balki madaniy aloqalar uchun keng imkoniyatlar yaratilganligi Hirotda kutubxonasi faoliyatiga ta'sir etib, unda ijod qilgan ustalar faoliyatida Xitoy san'atiga xos sifatlarning paydo bo'lishiga, jumladan, bezak uslubidagi o'zgarishlarga sabab bo'lgan [31, 32].

Boysung'ur Mirzo kutubxonasida qo'lyozma kitoblarni tayyorlash bo'yicha turli soha mutaxassislari to'planib, kitobat durdonalarini yaratganlar. O'rta asrlar Sharq qo'lyozmalari bo'yicha tadqiqotchi, shved diplomati Fredrik Martin (1868-1933) 1912-yilda bu muassasaga nisbatan "Boysung'ur akademiyasi" degan ta'rifni ishlatgan [21]. Ustalarining ko'pchiligi Boysung'uriy nisbasi bilan ijod qilgan. Kutubxonaning bosh xattoti Kamoliddin Ja'far Ali Boysung'uriy Tabriziy vaqti-vaqti bilan Boysung'ur Mirzoga ustalar faoliyati bo'yicha axborot berib turgan. Taxminan 1427-1431 yillar oralig'ida tayyorlangan rasmiy hisobot - Arzadoshtda (Istanbul, Topkapi Saray Library. Hazine 2153/f.98a.) kutubxonada faoliyat yuritgan kitobat ustalaridan 25 tasing nomi keltirilgan: beshta xattot - Mavlono Shams, Mavlono Qutb, Mavlono Sa'diddin, Mavlono Muhammadiy Mutahhar va Ja'far Boysung'uriy; ikkita musavvir - Amir Xalil va Xoja G'iyosiddin Naqqosh; o'n uchta qo'lyozmaga bezak beruvchi ustalar - naqqosh, muzahhib, lavvoh - Mavlono Ali, Mavlono Shihob, Mahmud, Xoja Ota, Hoji, Xitoyi, Abdussalom, ustoz Sayfiddin, Xoja Mir Hasan, Mir Shamsiddin ibn Xoja Mir Hasan, Mavlono Shams, ustoz Davlatxoja, Xoja Atoy jadvalkash; uchta sahfo - Mavlono Qavomiddin, Hoji Mahmud, Xoja Mahmud; ikkita tarroh - Xoja Abdulrahim, Mir Davlatyor [11]. Mustafu Ali (1541-1600) "Manoqibi hunarvaron" asarida Boysung'ur Mirzo saroy kutubxonasida 40 ta xattot faoliyat olib borganligini qayd etadi [23]. Hirotda kutubxonasida 1429-1431-yillar mobaynida badiiy jihatdan yuksak darajada bajarilgan ko'plab qo'lyozmalar yaratilgan.

Boysung'ur Mirzo vafotidan so'ng kutubxona katta o'g'li Alouddavla (1417-1460) ixtiyoriga o'tadi. 1447-yil Shohrux vafot etgach, Mirzo Ulug'bek ustalarining bir qismini Hirotda xos ijodiy uslublarni davom ettirish uchun Samarqandga olib keladi. Qutbiddin Sheroziyning (vaf. 1311) Muhammad ibn Ayoq ibn Usmon ibn Sodiq tomonidan 690/1231-yilda ko'chirilgan, muallifning shaxsiy kutubxonasiga tegishli bo'lgan "Fi-tuhfat fi-shahiyya fil-hay'a" ("Astronomiyaga oid shohona tuhfa") asari Mirzo Ulug'bekning saroy kutubxonasida saqlangan. Qo'lyozmaning birinchi sahifasida ushbu asarni o'qiganligi haqida qaydni Mirzo Ulug'bek o'z dastxati bilan yozib qoldirgan. Qo'lyozma 1984-yil 15-oktyabrda Sobbi auktsioniga qo'yilgan [13]. Mirzo Ulug'bek hukmronligi vaqtida bir nechta qo'lyozma kitoblar tayyorlanadi, ulardan biri Abdurahmon as-So'fiyning (vaf. 986) "Suvar al-kavokib al-sobita" asarining taxminan 1430-1440-yillarda Mirzo Ulug'bek kutubxonasi uchun tayyorlangan nusxasi bo'lib, unda yulduzlarning aniq joylashish o'rmini ko'rsatuvchi tasvirlar aks ettirilgan (Paris, Bibliotheque Nationale de France. Suppl. Arabe. 5036). Mirzo Ulug'bekning "Ziji Ko'ragoniy" asarining 1440-yilda muallif uchun tayyorlangan qo'lyozmasi AQShda Abolala Sudavar shaxsiy kolleksiyasida saqlanmoqda [9].

Temuriylar davri kitobati Hirotda Sulton Husayn Boyqaro va uning vaziri Alisher Navoiy (1441-1501) yashagan davrda yanada yuksak rivoj topdi. Xuroson, ayniqsa, Hirotda olimlar, betakror ijodkorlar bilan gavjum bo'lgan, har bir kishi muayyan hunarmandchilik bilan shug'ullangan. Zahiriddin Muhammad Bobur (1483-1530) "Sulton Husayn Mirzo davri ajib davrdir", - deb yozadi [4]. Sulton Husayn Boyqaro kutubxonasida juda ko'plab qo'lyozma kitoblar tayyorlangan [24, 29, 20].

Dastlab Mavlono Fasihiddin sohibdori Husayn Boyqaro kutubxonasining boshqaruvchisi bo'lgan. Mavlono Hoji Muhammad naqqosh (vaf. 1507) avval Husayn Boyqaro, so'ng 1499-yilgacha Alisher Navoiy kutubxonasida boshqaruvchilik qilgan, undan so'ng Alisher Navoiyning kutubxonasini Xondamir (vaf. taxm. 942/1535-36) boshqaradi. Mavlono Hoji Muhammad 1498-yil Hirotni tark etgach, Balxda Badiuzzamon (vaf. 1514) kutubxonasini boshqargan. O'rta asrlarning buyuk san'atkori, miniatyura san'atining vakili Kamoliddin Behzod (1456-1537) dastlab 1500 yili Husayn Boyqaro saroyidagi kutubxonaga [3], keyinchalik, Hirotdan Tabrizga ketgach, shoh Ismoil I (1502-1524) kutubxonasiga boshchilik qilgan [8]. Alisher Navoiyning shaxsiy kutubxonasida 11 ta xattot, 6 ta rassom faoliyat olib borgan [6].

Saroy kutubxonalaridan tashqari, so'fiylar xonaqohini ham kitoblar yaratiladigan muassasa sifatida keltirish mumkin. Muhammad Porso nomi bilan mashhur so'fiy Muhammad ibn Muhammad ibn Mahmud al-Hofiz al-Buxoriy (1345-1420) XV asr boshlarida Buxoroda xalq uchun ommaviy kutubxona tashkil qiladi. Ushbu kutubxona XIX asrgacha faoliyat yuritgan [14].

Temuriylarning Hirotda kitobat muassasasi 1507 yilda Shayboniylar tomonidan (1500-1601) Hirotda egallanganda yo'q qilindi. Ko'chmanchi o'zbeklardan bo'lgan Shayboniixon (1451-1510) 1499-yilda Movarounnahrni, Sulton Husayn vafotidan so'ng 1507-yilda Hirotni egallaydi. Ko'plab olim, shoir, musavvir va xattotlar Hirotdan boshqa shaharlarga ko'chib

ketadilar, ana shu paytda Hirot kitobat ustalari qatori xattot Sul-ton Ali Mashhadiy (1437–1520) shogirdlari bilan Buxoroga kelib, Hirot kitobat maktabining an'alarini davom ettirdilar [7].

Xulosa. Bu davrda kitobatning rivojlanishi temuriy hukmdorlarning ma'naviy merosni e'zozlash va ehtiyot qilishga intilishi, kitobga qiziqishining ortishi, turli davlatlar madaniy markazlari bilan doimiy aloqalarning keng yo'lga qo'yilgani hamda shahar madaniyatidagi yuksalish bilan chambarchas bog'liq. XV–XVII asrlarda jamiyatdagi badavlat kishilar bezatilgan qo'lyozma kitoblarga ega bo'lishga alohida e'tibor berishgan. Badiiy qo'lyozmani yaratuvchilar – turli soha ustalaridan iborat bir guruh saroy kutubxonalaridagi ustaxonalarga jalb etilgan holda faoliyat yuritgan bo'lsa, kitobat jarayonida ishtirok etuvchi ustalarning boshqa bir guruhlari alohida birlashib, ziyolilar va oddiy aholidan iborat kitobxonlar uchun shaxsiy tartibda ishlagani ma'lum. Chunki badavlat shaxslar buyurtmasi bo'yicha tayyorlangan bezaklarga boy kitoblardan tashqari, adabiyot, ilm-fan namoyandalari va kitob ishqibozlari uchun mo'ljallangan oddiy kitoblarga ham talab yuqori bo'lgan. Temuriylar davri qo'lyozmalarida o'z aksini topgan texnik mahorat va mukammal badiiy bezaklar bir necha asrlar davom etib kelgan va san'atning turli sohalarini qamrab olgan taraqqiyot mahsulidir. Bu davrda kitobatning mavjud an'analari yangi usullar bilan uyg'unlashtirilib, Hirot maktabiga xos bo'lgan yangi uslub yaratildi va butun islom kitobatining keyingi rivojiga o'z ta'sirini ko'rsatdi. Bunda kitobat rivojlanishiga homiylik qilgan temuriy hukmdorlar hamda muqovasozlik sohasida ijod etgan ustalar muhim rol o'ynadi.

ADABIYOTLAR

1. Абдураззоқ Самарқандий. Матлаи садайн ва мажмаи баҳрайн. 2-жилд (Масъул муҳаррирлар А.Қаюмов, Муҳаммад Али). – Тошкент.: Ўзбекистон, 2008. – 375 б.
2. Акимушкин О. Ф. Заметки к биографии Камал ад-Дина Бехзада / в кн. Средневековый Иран. Культура, история, филология». – СПб. Наука. 2004. – С. 68-73. 1
3. Акимушкин О. Легенда о художнике Бехзаде и каллиграфе Махмуде Нишапури / в кн. Средневековый Иран. Культура, история, филология. – СПб. Наука. 2004. – С. 59-63;
4. Захириддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома. / Танланган асарлар. Нашрга тайёрловчилар С.Азимжонов ва А.Қаюмов. – Тошкент., 1958. – Б. 211.
5. Казим Ахмед. Трактат о каллиграфах и художниках (1005/1596-7). – С.71-73.
6. Кубо Кадзюки. Меценатская деятельность Алишера Навои // Общественные науки в Узбекистана. 1991, №9. – С.25.
7. Муродов А. Марказий Осиё хаттотлик санъати тарихидан. – Тошкент.: Фан, 1971. – Б. 39.
8. Юсупова Д. Жизнь и труды Хондамира. – Ташкент.: Фан, 2006. – С. 157.
9. Abolala Soudavar, Art of the Persian Courts. – New York: Rizzoli, 1992. – P. 67. cat. no 25.
10. Akbari T., Bayani S. Archaeological Analysis to Pictorial Shahnameh of Baysongor Mirza Tiymouri // Asian Culture and History; Vol. 5, No. 1; 2013. – P. 24-33;
11. Akimushkin O. The Library-Workshop (Kitabkhana) of Baysunghur Mirza in Herat // Manuscripta Orientalia. – Saint Petersburg, 1997. – № 3/1. – P. 15.
12. Catalogue of Fine Oriental Manuscripts and Miniatures including Property from the Estate of King Umberto II of Italy. – London, Monday 15th October 1984. – №292.
13. Dodhudoeva L. La bibliothèque de Khwāja Mohammad Pârsâ // Boukhara-la-Noble. 1998. – № 5/6. – P. 125-146.
14. Dost-Muhammad. Preface to the Bahram Mirza Album / A Century of Princes: Sources on Timurid History and Art. Selected and translated by W.Thackston. – Cambridge. – Massachusetts, 1989. – P. 346
15. Ettinghausen R. An illuminated manuscript of Ḥāfīz-i Abrū in Istanbul. Part I // Kunst des Orients Vol. 2 (Oktober 1955). – P. 30-44;
16. Ghiasian Mohamad Reza. Lives of the Prophets: The Illustrations to Hafiz-i Abru's "Assembly of Chronicles." – Leiden, Boston: Brill, 2018. – P. 25.
17. Inal G. Some Miniatures of the "Jāmi' al-Tav Ārīkh" in Istanbul, Topkapi Museum, Hazine Library No. 1654 // Ars Orientalis, Vol. 5 (1963). – P. 163-175;
18. Kühnel E. Die Baysonghur-handschrift der Islamischen Kunstabteilung // Jahrbuch der Preussischen Kunstsammlungen, 52. Bd., 1931. – P. 133-152;
19. La'ishateri M. Art of Khorasan in the Period Sultan Husayn // Journal Khorasan Quarterly of Culture and Social Studies, 2016. Volume 10, № 39. – P. 91-120.
20. Martin F. The miniature painting and painters of Persia, India and Turkey from the 8th to the 18th century. Vol. I. – London: Bernard Quaritch, 1912. – P. 112.
21. Mihan Sh. The Baysunghuri manuscript in the Malek Library / Shahnama Studies III: The reception of the Shahnama. – Leiden, Boston, 2018. – 373-419 p.
22. Mustafa Ali. Epic Deeds of Artists. Edited, translated and commented by Esra Akin-Kivanc. Leiden-Boston: Brill, 2011. P. 206.
23. Natif M. The Zafarnama (Book of Conquest) of Sultan Husayn Mirza / Insights and Interpretations. – Princeton: Princeton University Press, 2002. – P. 211-228;
24. Robinson B. Prince Baysonghor's Nizami: A speculation // Ars Orientalis, Vol. 2, 1957. – P. 383-391; Alparslan A. Le Plus Grand Coran du monde et Baysoungour / M. Ugur Derman armagani: 65-yasi munasebetiyle sunulmus tebligler. M. Ugur Derman Festschrift: papers presented on the occasion of his sixty-fifth birthday. – Istanbul: Sabanci Universitesi Iletisim Merkezi, 2000. – P. 135-139;
25. Roxburgh D. Baysunghur's Library: Questions Related to its Chronology and Production // Journal of Social Affairs 18, no. 72, 2001. – P. 11–41;
26. Şahin M. Mîrzâ Şahrûh'un oğlu Mîrzâ Baysungûr'un sanat ve sanatçılara bakişi açısından değerlendirilmesi // Tarih okulu dergisi, 2014, №8. – S. 165-184;
27. Samarqandi Mir Davlatshah. Tadhkirat al-shu'ara/ A Century of Princes: Sources on Timurid History and Art. Selected and translated by W.Thackston. – Cambridge. – Massachusetts, 1989. – P. 21.

28. Soucek P., Chagman F. A Royal Manuscript and Its Transformation: The Life History of a Book. / *The Book in the Islamic World. The Written and Communication in the Middle East*. Edited by George N. Atiyeh. – Albany: State University of New York Press, 1995. – P. 179-208;
29. Stchoukine I. Une Khamseh de Nizāmī de la fin du règne de Shāh Rokh / In: *Arts asiatiques*, tome 17, 1968. – P. 45-58.
30. Sugimura T. The Chinese Impact on Certain Fifteenth Century Persian Miniature Paintings from the Albums (Hazine Library Nos. 2153, 2154, 2160) in the Topkapi Sarayi Museum, Istanbul. PhD diss., University of Michigan, 1981. – 398 p.;
31. Yu Y. Representing Ming China in Fifteenth-Century Persianate Painting // *Ming Studies*, 2018, no. 78. – P. 57-73